

3. Zmiany polityczne, militarne i ekonomiczne w regionie Morza Bałtyckiego w latach 1995–2004

Rysunek 59. Państwa obszaru Morza Bałtyckiego w roku 2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie programu MapInfo Professional 6.0

Lata 1995–2004 są szczególnie dla kształtowania się ładu geopolitycznego w regionie Morza Bałtyckiego.³⁰⁸ W badanym okresie nad Bałtykiem położonych już jest 9 państw, które intensywnie kształtują swoje systemy demokratyczne, reformują swoje gospodarki oraz dokonują głębokich zmian strukturalnych w swoich siłach zbrojnych. Takie państwa jak Polska, Litwa, Łotwa i Estonia dążą wyraźnie do struktur politycznych, ekonomicznych i militarnych państw Zachodu. Pozostawanie w tzw. „szarej” strefie bezpieczeństwa militarnego i ekonomicznego jest dla rządów tych państw politycznym wyzwaniem aby tę „szarą” strefę opuścić jak najszybciej i znaleźć bezpieczeństwo dla swoich społeczności w strukturach euroatlantyckich. Federacja Rosyjska z kolei po rozpadzie utraciła status mocarstwa światowego – stając się tylko mocarstwem regionalnym, ale o ambicjach odbudowy swojej potęgi.³⁰⁹ Natomiast państwa neutralne Szwecja i Finlandia dążą ze swoimi gospodarkami do połączenia się z państwami Unii Europejskiej. Niemcy zaś po zjednoczeniu borykają się w pierwszym okresie z problemami obejmującymi całe spektrum zagadnień związanych ze zjednoczeniem (polityczne, ekonomiczne i militarne). Okres 1995–2004 obejmuje dziesięciolecie, które kończy wiek XX i rozpoczyna wiek XXI. Zasadnicze tendencje, które zarysowały się w tym okresie i kształtowały region Bałtyku to:

- zmniejszanie się wpływów Federacji Rosyjskiej w środkowej części kontynentu, a tym samym w regionie Morza Bałtyckiego;
- rozszerzenie NATO w regionie, które stało się podstawowym filarem i gwarantem bezpieczeństwa nowych państw demokratycznych nad Bałtykiem takich jak Polska, Litwa, Łotwa, Estonia;³¹⁰
- rozwój instytucji UE, do której na koniec 2004 r. należą już wszystkie państwa bałtyckie za wyjątkiem Federacji Rosyjskiej.

W sferze ekonomicznej i politycznej najważniejszym trendem był stały rozwój struktur UE. Po 1994 r. kolejnym ważnym traktatem europejskim był Traktat Amsterdamski z 1997 r., który częściowo zmienił i jednocześnie rozszerzył wcześniejsze ustalenia z Maastricht. W 2000 r. parafowano Traktat Nicejski reformujący instytucje unijne w celu zapewnienia sprawnego funkcjonowania po kolejnym rozszerzeniu UE. Na szczycie w Nicei proklamowano również Kartę Praw Podstawowych, mającą gwarantować prawa człowieka i swobody obywatelskie Europejczyków.

W roku 1995 nastąpiła fala przyłączania nowych państw do struktur europejskich, kiedy członkostwo uzyskały Austria oraz dwa państwa bałtyckie Szwecja i Finlandia. 16 kwietnia 2003 r. przedstawiciele rządów 15 państw członkowskich i 10 państw kandydujących podpisali w Atenach traktat akcesyjny rozszerzający UE. 1 maja 2004 r. nastąpiła kolejna fala (największa w historii) rozszerzenia UE. Wstąpiło do wspólnoty 10 krajów, a mianowicie cztery państwa regionu Bałtyku: Polska, Litwa, Łotwa i Estonia oraz Czechy, Słowacja, Węgry, Słowenia, Malta i Cypr.

³⁰⁸L. Kościuk, A. Kamiński, *Rozpad ZSRR...*, op.cit., s. 88.

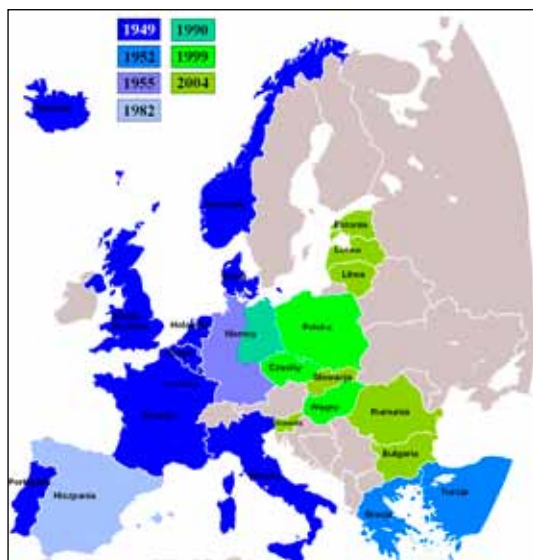
³⁰⁹R. Bäcker, *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów prezydenta Putina*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 54–59.

³¹⁰P. Mickiewicz, *Polska droga...*, op.cit., s. 190–237.

W sferze militarnej można zauważyć dalsze rozszerzanie w Europie środkowo-wschodniej (Rysunek 60) NATO. 12 marca 1999 r. trzy, podległe niegdyś ZSRR państwa – Węgry, Czechy i Polska – zostały pełnoprawnymi członkami NATO. 21 listopada 2002 r. podczas szczytu w Pradze (Czechy), siedem nowych państw otrzymało zaproszenia do rozpoczęcia negocjacji odnośnie ich przystąpienia do Sojuszu. Były to: Estonia, Łotwa, Litwa, Słowenia, Słowacja, Bułgaria i Rumunia. Przystąpiły one do NATO 29 marca 2004 r.

Reasumując, proces zmian geopolitycznych w regionie Morza Bałtyckiego obejmujący lata 1995–2004 przedstawia poniższe kalendarium:

- przystąpienie Szwecji i Finlandii do UE – 1.01.1995 r.;
- przystąpienie Polski do NATO – 12.03.1999 r.³¹¹;
- przystąpienie Litwy, Łotwy i Estonii do NATO – 29.03.2004 r. oraz
- przystąpienie Polski, Litwy³¹², Łotwy³¹³ i Estonii³¹⁴ do UE – 1.05.2004 r.

Rysunek 60. Proces rozszerzania NATO³¹⁵

Źródło: opracowanie własne na podstawie programu MapInfo Professional 6.0

W latach 1995–2004 także kontynuowane było dostosowywanie się krajów europejskich, a w tym względnie również państw bałtyckich do limitów zawartych w podpisanych w latach 1990 i 1992 porozumieniach w sprawie redukcji konwencjonalnych

³¹¹A. Karkoszka, *Polityka bezpieczeństwa Polski*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 1/1993, s. 19–20.

³¹²J. Zawadzki, *Litwa...*, *op.cit.*, s. 42–47.

³¹³J. Zawadzki, *Łotwa...*, *op.cit.*, s. 32–34.

³¹⁴J. Zawadzki, *Estonia...*, *op.cit.*, s. 38–55.

³¹⁵Pakt Północnoatlantycki, www.portalwiedzy.onet.pl, stan na 3.11.2009 r.

sił zbrojnych oraz stanów osobowych w Europie – CFE-1 i CFE-1a. Limity tam zawarte dla poszczególnych krajów regionu Bałtyku przedstawiały się następująco.

Tabela 124. Limity środków konwencjonalnych przyjęte w ramach porozumienia CFE-1

Uzbrojenie państwo	Czołgi	BWP/TO	Artyleria	Śmigłowce	Samoloty	Okrety
Rosja	6350	11 280	6315	855	3416	—
Polska	1730	2150	1610	130	460	—
Niemcy	3444	3281	2255	280	765	—
Dania	335	336	446	18	82	—

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³¹⁶

Tabela 125. Limity stanów osobowych państw bałtyckich przyjęte w ramach porozumienia CFE-1a

Państwo	Żołnierze
Rosja	1 450 000
Polska	234 000
Niemcy	345 000
Dania	39 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³¹⁷

W wyniku wydarzeń politycznych zmianie uległa przynależność państw regionu Morza Bałtyckiego do układów polityczno-militarnych i gospodarczych. Państwa regionu oraz ich przynależność do układów polityczno-militarnych i gospodarczych oraz ich powierzchnię i ludność na koniec 2004 r. przedstawiono w tabelach 126 i 127.

³¹⁶ *The Military Balance 1995, op.cit.*, s. 115, 124, 142, 212, *Traktat o ograniczeniu konwencjonalnego uzbrojenia w Europie*, www.dod.mil, z dnia 1.02.2009 r.

³¹⁷ *The Military Balance 1995, op.cit.*, s. 117, 127, 144, 224, *Limity stanów osobowych państw Europy Środkowej i Rosji*, www.dod.mil, z dnia 1.02.2009 r.

Tabela 126. Państwa regionu Morza Bałtyckiego w roku 2004

L.p.	Państwo	UE*	NATO	Neutralne
1.	 ROSJA			
2.	 SZWECJA			
3.	 FINLANDIA			
4.	 POLSKA			
5.	 NIEMCY			
6.	 DANIA			
7.	 LITWA			
8.	 ŁOTWA			
9.	 ESTONIA			

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³¹⁸

Tabela 127. Powierzchnia oraz liczba ludności regionu Morza Bałtyckiego – rok 2004

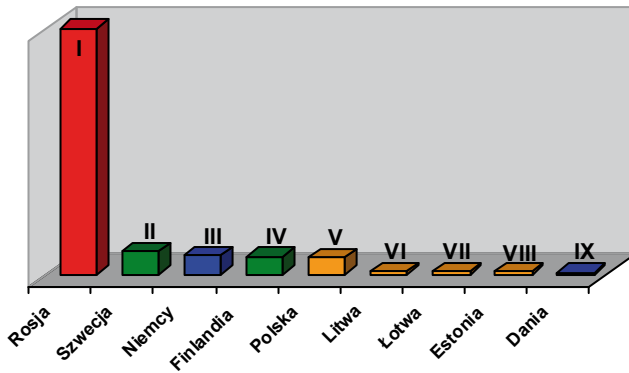
L.p.	Państwo	Powierzchnia [tys. km ²]	Ludność [mln osób]
1.	 ROSJA*	4 649,019	102,689
2.	 SZWECJA	449,964	8,986
3.	 NIEMCY	357,114	82,431
4.	 FINLANDIA	338,145	5,215
5.	 POLSKA	312,577	38,558
6.	 LITWA	65,200	3,597
7.	 ŁOTWA	64,589	2,290
8.	 ESTONIA	45,226	1,333
9.	 DANIA	43,094	5,432
RAZEM:		6 324,928	250,531

* część Europejska

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³¹⁹

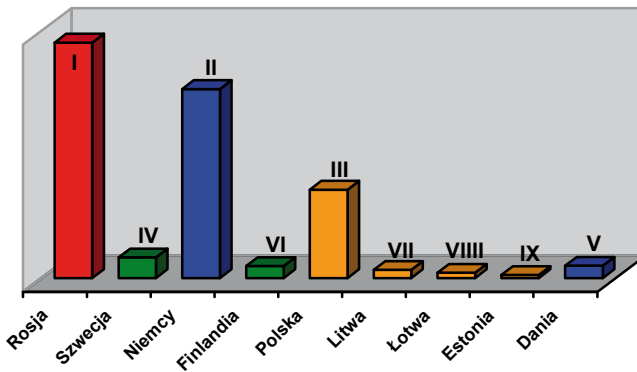
³¹⁸ *The Military Balance 2005*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Taylor & Francis Group, London 2005, s.118, 127, 137, 144, 224.

³¹⁹ *Ibidem*, s. 115, 117, 124, 135, 136, 142, 174, 184, 212.

Wykres 36. Porównanie wielkości powierzchni krajów regionu Morza Bałtyckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³²⁰

Wykres 37. Porównanie liczby ludności krajów regionu Morza Bałtyckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³²¹

Jak wynika z powyższych danych, analogicznie jak w poprzednich analizowanych latach tak i na koniec 2004 r. Rosja posiadała największą powierzchnię w regionie Bałtyku.³²² Pozostałe kraje Szwecja, Niemcy, Finlandia i Polska posiadały powierzchnię zbliżoną, ale znacznie (około 10-krotnie) mniejszą od Rosji. Trzecią grupę państw pod względem wielkości stanowią kraje takie jak Litwa, Łotwa, Estonia i Dania. Są to kraje o podobnej a jednocześnie najmniejszej powierzchni w regionie. Porównując z kolei populację ludności, to Rosja także dominuje w regionie, jednakże jej przewaga nad innymi krajami nie jest już tak znaczna jak w przypadku wielkości kraju.

³²⁰*Ibidem*, s. 115, 117, 124, 135, 136, 142, 174, 184, 212.

³²¹*Ibidem*, s. 115, 117, 124, 135, 136, 142, 174, 184, 212.

³²²*Nowa encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 1996, s. 118.

Drugie miejsce pod względem populacji zajmują Niemcy, a następnie Polska. Reszta krajów Szwecja, Finlandia, Dania, Litwa, Łotwa i Estonia stanowią grupę państw o najmniejszej liczbie ludności w regionie Morza Bałtyckiego.

Tabela 128. Porównanie danych demograficznych oraz liczby wojska w latach 1994 i 2004

L.p.	Kraj		Powierzchnia [km ²]	Ludność		Wojsko	
	1994	204		1989	1994	1989	1994
1.	Rosja 	Rosja	4 649 019	106 608 000	102 689 000	1 070 000	750 000
2.	Polska 	Polska 		38 814 000	38 557 984	283 600	141 500
3.	Litwa 	Litwa 	312 577	3 833 000	3 596 617	8 900	13 510
4.	Łotwa 	Łotwa 	65 200	2 622 000	2 290 237	6 850	4 880
5.	Estonia 	Estonia 	64 589	1 623 000	1 332 893	2 500	4 980
6.	Niemcy 	Niemcy 	45 226	80 975 000	82 431 390	537 000	382 090
7.	Dania 	Dania 	357 114	5 197 000	5 432 335	27 000	21 180
8.	Szwecja 	Szwecja 	43 094	8 781 000	8 986 400	64 000	27 600
9.	Finlandia 	Finlandia 	449 964	5 093 000	5 214 512	31 200	27 000
wartość sumaryczna			6 324 928	253 546 000	250 531 000	2 031 050	1 372 740

- Legenda:
- państwa byłego UW
 - państwa NATO
 - państwa neutralne
 - Europejska Wspólnota Gospodarcza
 - Unia Europejska
 - państwa deklarujące neutralność

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance*³²³

Jak wynika z powyższej tabeli, w 2004 r. w analizowanej, bałtyckiej części Europy, podobnie jak w roku 1994 w regionie było 9 krajów. Zmianie nie uległa również powierzchnia objęta analizą. Jest to efekt (po 1994 r.) stabilnej sytuacji politycznej

³²³*The Military Balance 1995, op.cit. s. 115–116, 124–125, 135–136, 142–143, 212, 219, The Military Balance 2005, op.cit., s. 116, 118, 126–127, 136–137, 141, 144, 221, 224.*

w regionie Morza Bałtyckiego. Po 1994 r. z europejskiej części Rosji nie odłączyła się już żadna z republik tak jak miało to miejsce w latach ubiegłych.

Podobnie jak w poprzednim analizowanym okresie, tak i na koniec 2004 r. Rosja zachowała dotychczasową powierzchnię swojego terytorium, ale utraciła najwięcej bo około 4 mln mieszkańców. Analizując liczbę wojsk w regionie, w związku z kontynuacją stabilizacji militarnej w Europie oraz co za tym idzie dostosowywaniem sił i środków do porozumień CFE-1 i CFE-1a, każdy kraj bałtycki, poza Litwą i Estonią, odnotowuje ich zmniejszenie. Analogicznie do poprzednich lat, Rosja zmniejszyła liczebność swoich wojsk o ponad 250 tys. żołnierzy. Natomiast Litwa, Łotwa i Estonia aby zachować swoją państwowość na przestrzeni lat 1995–2004 rozbudowały struktury swoich sił zbrojnych. Na koniec 2004 r., podobnie jak w 1989 i 1994 r., nastąpiły zmiany jeżeli chodzi o układy gospodarcze, a mianowicie Polska, Litwa, Łotwa, Estonia, Szwecja i Finlandia wstąpiły do Unii Europejskiej, a odnosząc się do rozszerzenia się strefy bezpieczeństwa, to Polska, Litwa, Łotwa i Estonia wstąpiły także do NATO.

3.1. Charakterystyka geopolityczna państw regionu Morza Bałtyckiego – rok 2004

3.1.1. Federacja Rosyjska – Rosja

Bezpośredni wpływ na całokształt ustroju politycznego w Rosji w latach 1995–2004 miała nowa ustawa zasadnicza przyjęta w ogólnonarodowym referendum (dekret z 15.10.1993 r.) z dnia 12.12.1993 r. (równocześnie z wyborami do nowego parlamentu). W myśl jej postanowień suwerenną władzę w Rosji sprawuje „wielonarodowy lud”, czyniąc to bezpośrednio oraz poprzez organy władzy państwowej i samorządu terytorialnego. Jak wspomniano w poprzednim rozdziale Konstytucja ta ustanowiła system polityczny najbliższy prezydencko-parlamentarnemu.

Lata 1995–2004 w historii Federacji Rosyjskiej związane są przede wszystkim ze zmianą stylu rządzenia państwem oraz zmianą dotychczasowego prezydenta Borysa Jelcyna, zastąpionego na tym stanowisku przez Władimira Putina, który wprowadził nową jakość rządów. Wraz z nim w polityce zewnętrznej i wewnętrznej państwa odżywiają tendencje imperialistyczne. Nowy prezydent skłaniający się ku rządowi silnej ręki doprowadza do stabilizacji sytuacji gospodarczej i politycznej w kraju nękanym przez konflikty kaukaskie i kryzys finansowy z roku 1999.

W sferze polityki zagranicznej Rosja skoncentrowała się na powstrzymaniu rozszerzania się struktur NATO oraz UE na kierunku wschodnim.

Od początku lat 90. Federacja Rosyjska dążyła do uzyskania jak największego wpływu na kształtowanie systemu bezpieczeństwa w Europie. Rząd FR postulował